PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ

PAMUKKALE UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES INSTITUTE

Sayı/*Number* 11 Ocak / *January* 2012 ISSN 1308 - 2922

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü
Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Adına
Prof. Dr. Turhan KAÇAR

Editörler
Prof. Dr. Ceyhun Vedat UYGUR
Doç. Dr. Nurten SARICA
Doç. Dr. H. Aliyar DEMİRCİ

Hakemli bilimsel bir dergi olan PAUSBED yılda üç kez yayımlanmaktadır.
Dergide yayımlanan çalışmalardan, kaynak gösterilmek şartıyla alıntı yapılabilir.
Çalışmaların tüm sorumluluğu yazarına/yazarlarına aittir.

Grafik ve Dizgi
Gülderen ALTINTAŞ

Baskı
Turkuaz Ofset
0258 372 21 11

Yazışma Adresi
Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rektörlük Binası Kat: 2
Kınıklı Yerleşkesi 20070 Kınıklı – DENİZLİ / TÜRKİYE
Tel. + 90 (258) 296 22 10 Fax. +90 (258) 296 23 47
e-posta: **pausbed@pau.edu.tr**

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ceyhun Vedat UYGUR
Doç. Dr. Ali Rıza ERDEM
Doç. Dr. Aydın SARI
Doç. Dr. İsmet PARLAK
Doç. Dr. Mehmet Yaşar ERTAŞ
Doç. Dr. Nurten SARICA
Doç. Dr. Selçuk Burak HAŞILOĞLU
Doç. Dr. Şükran TOK
Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali SARI
Yrd. Doç. Dr. Mehmet YILMAZ
Yrd. Doç. Dr. Saim CİRTİL
Yrd. Doç. Dr. Türkan ERDOĞAN
Dr. Coşkun DAŞBACAK

Hakem Kurulu

Prof. Dr. Candan TERWİEL	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Gülsen DEMİR	Adnan Menderes Üniversitesi
Prof. Dr. Hüseyin ÖZGÜR	Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet MEDER	Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr. Muammer NURLU	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Ali ÜNAL	Pamukkale Üniversitesi
Prof. Dr . Nurgül OKTİK	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Sadettin SARI	Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Ceyhun Vedat UYGUR	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Abdullah KARAMAN	Selçuk Üniversitesi
Doç. Dr. Behset KARACA	Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Bülent GÜLOĞLU	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Cem BAYDUR	MuğlaÜniversitesi
Doç. Dr. Ensar YEŞİLYURT	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Feryal ÇUBUKCU	Ege Üniversitesi
Doç. Dr. Nurten SARICA	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Selim YILMAZ	Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. Süleyman BARUTÇU	Pamukkale Üniversitesi
Doç. Dr. Süleyman UYAR	Akdeniz Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Abdullah ÖZDEMİR	Adnan Menderes Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ayça ÜLKER ERKAN	Adnan Menderes Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ayşe SAVRAN GENCER	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Azer Banu KEMALOĞLU	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Cumhur Yılmaz MADRAN	Pamukkale Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Filiz ACAR	Düzce Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Harun SULAK	Süleyman Demirel Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Şahin BARANOĞLU	Adnan Menderes Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Türkan ERDOĞAN	Pamukkale Üniversitesi

Dergimizin bu sayısına gönderilen makaleleri değerlendiren hakem kuruluna teşekkürlerimizi sunarız.

Sekreterya
Recep DURMUŞ
Azize ŞIRALI EKMEKÇİ

İÇİNDEKİLER/*CONTENTS*

Birol ERKAN **1**
Türkiye İle Sınır Komşuları Arasındaki Dış Ticaretin Karşılaştırmalı Üstünlükler Perspektifinde Analizi
Analysis in Comparative Advantages Perspective of Foreign Trade of Turkey and Border Countries

Hakan SARITAŞ – Cengiz SARAY... ..... **23**
Türk Bankacılık Sektörünün Karlılık Performansının Analizi
Analysis of Profitability Performance of Turkish Banking Sector

Hakan SARITAŞ – Altan GÖKÇE..... **39**
Amerika Birleşik Devletlerinde ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Yaşanan Ekonomik Krizlerin Temel Analizi: Nedenler ve Etkiler
Fundamental Analysis of Economic Crisis in the United States and in European Union Countries: Causes And Effects

Mustafa Zihni TUNCA - Mustafa BAYHAN..... **53**
Kalite Fonksiyon Göçerimi Yönteminin Tedarikçi Seçiminde Kullanımı
Using Quality Function Deployment Method in the Supplier Selection

Sevcan GÜNEŞ-Şakir ÇAKMAK-Filiz YEŞİLYURT-Gökhan TUZCU **71**
Ösys Başarısını Etkileyen Faktörlerin Analizi
The Determinants of OSYS Success

Yunus GÜLCÜ-Selim Adem HATIRLI..... **83**
Doğalgaz Kullanımını Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Analizi: Isparta İli Örneği
An Analysis of Socio-Economic Factors Effecting the Use of Natural Gas: An Example of Isparta City

Zuhal ÖNEZ ÇETİN **97**
Yoksulluğu Azaltmada Yeni Bir Yaklaşım: Yoksul-Yanlı Turizm
A New Approach at Poverty Alleviation: Pro-Poor Tourism

Feyza TOKAT..... **109**
XVII. Yüzyılda Yaşamış Bir Bilgin: Hezârfen Hüseyin Efendi
XVII. Century Scholar: Hezârfen Hüseyin Efendi

Haldun SOYDAL-Zekeriya MIZRAK-Murat ÇETİNKAYA..... **117**
Makro Ekonomik Açıdan Türkiye'nin Alternatif Enerji İhtiyacının Önemi
From Imprantance of Alternatife Energy Need of Turkey

Mehmet MEDER- Mustafa GÜLTEKİN..... **139**
Türkiye'nin Büyük Kentlerinde 1999-2009 Yılları Arasındaki İntihar Eğilimleri
Dispositions of Suicide Between the 1999-2009 Years in the Large Cities of Turkey

Mehmet Yaşar ERTAŞ **153**
XV. - XVI. Yüzyıllarda Hambat Yöresinde Yerleşim ve Nüfus
Settlement and Population in Hambat Area in the 15th and 16th Centuries

Meryem AYAN 169
Evlilik Yoluyla Irksal ve Dini Kesişmeler
Race and Religious Intersections Through Marriages

Rıza SAM 177
Şiddete Sürüklenerek Suça İtilenler: Geleceğin Suçlularını Yetiştirmek Üzerine Düşünceler
Individuals Dragged by Violence and Pushed into Crime: Reflections on the Training of Tomorrow's Criminals

Necla KÖKSAL – Melek ÇINAR.....191
Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Bilimin Doğasına ve Öğrenme-Öğretme Sürecine Yansıtılmasına İlişkin Görüşleri
Social Studies Preservice Teachers' Views on Nature of Science and Reflecting Nature of Science on Learning-Teaching Process

Mustafa SARICA.....205
Türkçede Eylemsilerin (Ortaçlar ve Ulaçlar) Fransızcayla İlişkili Olarak İncelenmesi
Constrastive Study of Participles in Turkish in Relation with French

Tuncer YILMAZ.....215
Ütopya ve Hicvin Buluşması: Samuel Butler'in *Erewhon'u*
Where Utopia and Satire Meets: Samuel Butler's Erewhon

Emre AŞILIOĞLU.....231
İlköğretim İkinci Kademe Görsel Sanatlar Dersi Programının Sanat Eğitimi İlkelerinin İncelenmesi
Study of Art Education Principles of Visual Arts Curriculum in the Second Level of Primary Education

Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Sayı 11, 2012, Sayfa 97-108

YOKSULLUĞU AZALTMADA YENİ BİR YAKLAŞIM: YOKSUL-YANLI TURİZM

Zuhal ÖNEZ ÇETİN*

Özet

Yoksulluğu azaltma söylemi, 1990'lardan bu yana ulus-üstü örgütlerin en önemli gündem maddesi haline gelmiş ve Yoksul Yanlı Turizmin (YYT) ortaya çıkmasının yolunu açmıştır. Bu bağlamda, turizm sektörünün yoksulluğu azaltmada bir araç olup olamayacağına yönelik ulusal ve uluslararası düzeyde yapılan birçok araştırma söz konusuysa da, bunun yeterli seviyede olduğundan bahsetmek mümkün değildir. Çalışma kapsamında ilk olarak turizm ve yoksulluk arasındaki çift yönlü ilişki; turizmin yoksula sağlayacağı avantajlı ve dezavantajlı yönler üzerinden incelenecektir. Bu kapsamda yoksulun turizmden pay almasının önündeki engeller ve bunlara yönelik çözüm önerileri üzerinde durulacaktır. İkinci aşamada turizmin yoksulluğu azaltmada önemli bir sektör olduğunu savunan 'Yoksul Yanlı Turizm'(YYT) yaklaşımının genel özellikleri ve küresel düzeyde ulus-ötesi kuruluşlar tarafından algısı üzerinden incelemelerde bulunulacaktır. Son aşamada YYT'e yönelik genel eleştirel bir değerleme yapılarak, yaklaşımın güçlü ve zayıf yanları irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: *Turizm, Yoksulluk, Yoksulluğu Azaltma, Yoksul-Yanlı Turizm*

A NEW APPROACH AT POVERTY ALLEVIATION: PRO-POOR TOURISM

Abstract

Poverty Alleviation discourse has become the leading agenda of multi-national organizations since 1990s and it paves the way for the emergence of Pro-poor Tourism (PPT). At that context, whether there have been lots of researches implemented at national and international scale concerning tourism can be a tool at poverty alleviation or not; it cannot be stated that those attempts are at a required level. Within the framework of the study, two-way relation between tourism and poverty searched around tourism's advantages and disadvantages to the impoverished, in that line hinders that blocking the poor taking pie from tourism and solutive proposals towards those handicaps will be examined. At the second phase PPT approach's peculiarities and visions that supporting tourism is an influential sector at the alleviation of poverty, and its perception by multi-national agencies are searched. Lastly, a general critical evaluation of PPT approach will be made, and its strengths and weaknesses are investigated.

Key Words: *Tourism, Poverty, Poverty Alleviation, Pro-poor Tourism*

1.GİRİŞ

Global Dünya, 1980'lerden başlayarak yeni-liberal politikalar ve 1990'larda küreselleşme söylemiyle birlikte sosyal, ekonomik ve politik bağlamda dönüşüm süreciyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu dönüşüm süreci insanoğlu için yeni problemler ve tehditler yaratmış, yoksulluk olgusunun ağırlaşan bir problem olarak küresel gündemin üst sıralarına yerleşmesine sebep olmuştur (Birleşmiş Milletler, 2004: 2). Uluslararası kalkınma hedefleri, Milenyum Zirvesiyle (2000) birlikte deklere edilmiş ve açıklanan sekiz temel hedeften biri de yoksulluğu azaltma stratejisi olarak belirlenmiştir. Bu sözü edilen Zirvede yoksulluk hedefi, 2015 yılına kadar yoksulluğun yarı yarıya düşürülmesi olarak açıklanmaktadır.[1]

Turizm sektörü temelinde yoksulluğu azaltma söylemi, "yoksul-yanlı" büyüme stratejileriyle, 1990'ların sonlarında ulus-aşırı ajanslar tarafından benimsenmeye başlanmıştır. Bu doğrultuda, turizm sektörünün yoksulluğu azaltmada bir kalkınma aracı olup

[1] Detaylı bilgi için bakınız; UN, 2000. UN Millennium Development Goals (MDGs). < http://www.un.org>

* Araş. Gör., Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı, DENİZLİ
e-posta: zuhalonez@gmail.com, zonez@pau.edu.tr

olamayacağına yönelik araştırmalar ulusal ve uluslararası ölçeklerde yapılmaktadır ancak bu çabaların yeterli olduğundan bahsetmek mümkün değildir. Turizm ve yoksulluk olgusu arasındaki ilişkinin incelenmesi, turizmin yoksulluğu azaltmada ki olumlu ve olumsuz katkılarını incelemede katkı sağlayacaktır.

Ulusal hükümetler ve ulus-ötesi örgütler, turizm sektörünü genelde makro-ekonomik büyümeye olan katkısı yönünde dikkate almaktadır. Yoksulun turizm sektörüne katılmasının önünde yatan engeller, bununla ilişkili alınması gereken tedbirler turizm kalkınması kapsamında göz ardı edilmektedir. Turizm dinamiği genelde küreselleşmeye hız veren ve kalkınmada lokomotif bir sektör olarak algılanmaktadır (Plüss and Backes, 2002:9).

21. yy da, özellikle Üçüncü Dünya Ülkelerini etkisi altına alan turizm kalkınma düşüncesi, yayılmacı etki (trickle down) varsayımına dayanmaktadır. Bu düşüncenin temelinde ekonomik büyümenin faydalarının önce zengin kesimde etkisini göstereceği ve ikincil devrede zenginlerin kazanımlarını harcamalarıyla, yoksulun da bu süreçten faydalanmaya başlayacağı görüşü vardır (Kakwani and Pernia, 2000: 2). Yayılmacı kalkınma düşüncesi 1990'larla birlikte birçok eleştiriye hedef olmuştur ve '*yoksul-yanlı büyüme ve turizm*' (pro-poor growth/ pro-poor tourism) düşüncesinin, bu periyodun sonunda ortaya çıkmasına etki etmiştir. Bu temelde artık küresel düzeyde, ulus-üstü ajans ve örgütler tarafından yayımlanan kalkınma raporlarında, turizm sektörü yoksulluğu azaltma düşüncesinin bir aracı ve mekanizması olarak tanımlanmaktadır. Örnek olarak, 1992 Rio Zirvesinde, 'sürdürülebilir kalkınma' küresel eylem planında turizm ve yoksulluk şu şekilde ilişkilendirilmektedir; "Turizm yoksulluğu azaltmada mutlaka yardımcı bir araç olmalıdır. Sosyal ve çevresel adalet, yoksulun katılımı da bu düşüncenin temel taşlarını oluşturmalıdır". [2]

Makale kapsamında öncelikle Yoksul Yanlı Turizmin 1990'larda ortaya çıkmasından önce küresel ölçekteki yoksulluğu azaltma söylemi üzerinde durulacaktır. Bu incelemeyle, yeni yaklaşımın nasıl bir sosyo-ekonomik dönüşümün sonucunda ortaya çıktığının altı çizilmiş olacaktır. İkincil olarak çalışmada turizm ve yoksulluk arasındaki çift yönlü ilişki, turizmin yoksulluğu azaltmadaki pozitif ve negatif etkileri yönünde irdelenecek, yoksulun turizme katılması noktasında karşılaştığı engeller ve bu engellere yönelik çözüm önerilerinden bahsedilecektir. Son olarak 'yoksul yanlı turizm' söyleminin kilit unsurları detaylı bir şekilde incelenecektir.

2.YOKSULLUĞU AZALTMA SÖYLEMİ

Yoksul yanlı turizm (YYT)[3] yoksul bireyler için net fayda sonuçları yaratan, spesifik bir olgu olmaktan öte, turizm kalkınmasına ilişkin bir yaklaşımdır. Yoksul Yanlı Turizm Ortaklığı (YYTO) (2011), bu yaklaşımın, turizm endüstrisi ve yoksul arasındaki bağı güçlendirdiğini vurgulamaktadır. Turizm sektörü sayesinde yoksulun kalkınma sürecine dahil olma hakkını elde ettiğini öne sürülmektedir. YYT kalkınma literatürüne ilk kez 1999 yılında girmiştir, bu dönem yoksulluğu azaltma söyleminin başat bir strateji haline geldiği on yıla denk gelmektedir. Çalışmada, YYT' nin derinlemesine incelenmesinden önce, bu yaklaşımdan önceki yoksulluğu azaltma çabaları üzerinde durulacaktır.

Yoksul yanlı söylem, 1980 sonrasında yapısal uyarlama politikalarına (YUP) tepki olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası'nın (WB) izlerini taşıyan küresel ölçekli politikalar, ulus-ötesi örgütlere gelişmekte olan ülkelerin politik ve ekonomik alanlarına müdahale şansı yaratmıştır. Ancak uyarlanma politikaları ülkeler üzerinde yıkıcı etkiler bırakmıştır. Yoksulluğu azaltmaktan öte yoksulluğu içinden çıkılamayacak bir darboğaza sürüklemiştir. YUP politikaları, yeni-liberal politikalardan oluşup, serbest market ekonomisine dayanmaktadır. Özelleştirme, kamu sektörünün küçültülmesi, sosyal refah harcamalarının azaltılması temel argümanları olarak göze çarpmaktadır (Gibbon, 1992: 212). Yapısal uyarlama döneminde ulus-üstü kuruluşlar, gelişmekte olan ülkelerin yönetsel ve politik sistemlerini geri-kalmış olmakla suçlamaktadır. Ulus-aşırı örgüt politikaları

[2] Deyatlı bilgi için bakınız, UN (1993). Agenda 21

[3] Yoksul Yanlı Turizm (YYT), yoksul bireylere turizmin net fayda sağlamsının yolunu arttırmayı amaçlayan turizm türü olarak tanımlanmaktadır. YYT, turizm sektörü ile yoksul bireyler arasındaki bağı arttırarak, turizmin yoksulluğu azaltmaya katkı sağlamasını amaçlamaktadır. Detaylı bilgi için bakınız, <http://www.propoortourism.org.uk/what_is_ppt.html>

şekillenirken, ülkelerin sahip oldukları kapalı ekonomik yapıları yüzünden, küresel ekonomiden pay alamadıkları ve bunun sonucunda yoksulluğa düştükleri varsayımı üzerine odaklanmaktadır (www.fight poverty.com).[4] Bu süreçte ulus-aşırı örgütler tarafından dayatılan bu politikalar, iş gücünün birçok mücadeleyle karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır. Yoksulun istihdamla ilintili problemlerini şu şekilde sıralamak mümkündür; hizmet sektöründe düşük ücretli işler, informal sektörün genişlemesi, geçici ve yarı-zamanlı işlerde uzun çalışma saatleri, düşük güvenlik önlemleri, kadın ve çocuk işgücünde artış. Bu problemler yoksulun yoksulluk döngüsünden çıkışını engelleyen faktörler olarak ayrıca önem arz etmektedir (Gilbert, 1997: 26-28).

Gelişmekte olan ülkelere yapılan bu küresel müdahaleler yoksulluk ve gelişmiş-gelişmemiş farkının daha da artmasına sebep olmuştur. Bu noktada YUP' lar sert eleştirilerin hedefi olmuş ve reform sürecine girmiştir. Sonuç olarak, İnsani Çehre ile Uyarlama (Adjustment with a Human Face) programı, diğer ulus-ötesi ajanslar tarafından da desteklenmiş ve YUP'un yumuşayan yüzü olarak kendini göstermiştir (Storey vd., 2005: 30).

1999 yılında, IMF gelişmekte olan ülkelere, Yoksulluğu Azaltma Strateji Raporları (YASP) hazırlamayı önermiştir, bu raporlar daha çok YUP' ların katılımcı ve yoksul-odaklı alternatifleri olarak sunulmuştur (Uluslararası İşçi Örgütü, 2006). Bir süre sonra YASP yaklaşımı yoksulluğu azaltmada yardım kuruluşlarının bir aracı haline dönüşmüştür (Norton ve Foster, 2001). Raporların temel prensibi kalkınma literatüründe yoksulluğu azaltma düşüncesine öncelik vermektir. Bu kapsamda birçok gelişmekte olan ülke YASP stratejilerini hazırlamış ve yoksulluğu azaltmaya katkıda bulunacak ekonomik sektörler arasında da turizmi sürece kritik bir endüstri olarak sürece dahil etmiştir.

Bu noktada, YYT ortaklığının sözleriyle ifade etmek gerekirse, şu ana kadar olan süreç turizmin yoksul yanlı etkisinin büyük oranda anlaşılmadığını ve iyi ifade edilemediğini göstermektedir (YYTO, 2004c). Bütün bu küresel politika önerilerinden sonra, 1990'larda ulus-aşırı ajansların yoksulluk gündeminde değişim görülmektedir. Burada değişimin en büyük nedeni yapısal uyarlama politikalarının ve yoksulluğu azaltma strateji raporlarının uygulanmasındaki başarısızlıktan ileri gelmektedir. Dünya Bankasının 1990-1997 yılları arasında yoksulluğu azaltma yaklaşımı daha önce uygulanan stratejilerinden kaynaklanan sosyo-ekonomik hasarların giderilmesine yöneliktir. 1997'den sonra Banka yayımlanan Raporlarında, ekonomik kalkınmada ve özellikle yoksullukla mücadelede sosyal boyutun önemini vurgulamaktadır. DB'nın (2001) 'Yoksulluk Atağı' (Attacking Poverty) Raporunda, yeni yoksullukla mücadele anlayışının izlerini görmek mümkündür. Rapor, etkin olduğunu savunduğu 'Yoksulluğu Azaltma Stratejisi' önermektedir ve bu öneri sıralanan şu üç temel boyuttan oluşmaktadır; fırsatları arttırma, yetkilendirmeyi kolaylaştırmak ve güvenliği arttırmak (DB, 2000/01: 6-7, 32, 38-40). DB' nın değişen yoksullukla mücadele yaklaşımı yeniden yapılandırma programlarının yıkıcı etkilerini gidermek adına ortaya atılan çabalar olarak değerlendirilebilir. Yoksul-yanlı turizm söylemi böyle bir sosyo-ekonomik dönüşümün ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Yoksulluğu azaltmadaysa yayılmacı yaklaşımların etkinsizliği gözler önüne serilmiştir. İnsani ve sosyal boyutun yoksullukla mücadelede temel taşları; katılım, yetkilendirme, çok ortaklılık gibi küresel söylemlerle atılmaya başlanmıştır. Çalışmada bu yeni kavramların etkisi ulus-aşırı örgütlerin turizmle yoksulluğu azaltma politika önerileri üzerinden irdelenecektir.

3.TURİZM VE YOKSULLUĞU AZALTMA İLİŞKİSİ

Dünya'da birçok ülkede, özellikle gelişmemiş üçüncü Dünya ülkelerinde turizm önemli bir ekonomiksektörolarakkendinigöstermektedir. Dünya Turizm Örgütü (DTÖ, 2010)'ne göre 2000 yılında gelişmekte olan ülkelerde turizm, ticari sektörler arasında üçüncü grupta yer almaktadır. Turizm büyümede ve ihracat kazanımlarında bazı ülke ve bölgeler için hızlı kaynak sağlamaktadır, özellikle ellerinde az kalkınma seçeneği olan ülkeler için yoksulluğu azaltmada turizm sektörü önemli bir görev üstlenmektedir. Turizm sektörü, özellikle yoksul bireylerin yaşadığı kırsal bölgelerde

[4] Detaylı bilgi için bakınız, Causes of Poverty- Global Issues <http://www.fightpoverty. mmbrico.com>

uygun işgücüne dayalı istihdamın arttırılması noktasında, yoksul için yaşam kaynağı haline dönüşmektedir.

Bu doğrultuda, yoksulluğu azaltmada, yoksul ve turizm sektörü arasındaki çift yönlü ilişkinin incelenmesi, turizmin yoksula etkisinin avantaj ve dezavantajlı yönlerinin kavranmasında önemlidir. Ayrıca turizm sektörünün yoksula sağladığı pozitif etkinin yoksul tarafından kullanılabilmesinin önündeki engellerin açıklanması ve bu engellere yönelik çözüm önerileri geliştirilmesi gerekmektedir. Çalışmada öncelikle, turizmin yoksul üzerinde etkisi, sosyal ve ekonomik temeller üzerinden irdelenecek; sonrasında yoksulun sektöre katılım boyutunda yaşadığı engeller tartışılacaktır.

Turizmin Yoksula Yönelik Ekonomik Etkileri: Turizm yoksul yerel halk için dört farklı yerel gelir yaratımı ve artırımı sağlamaktadır; bunlar,

a) Formal istihdam bazında kazanılan ücretler,
b) Meta satışları, hizmetler veya geçici istihdamla kazanılan kazanımlar,
c) Yerel-sahipli girişimlerden doğan karlar ve temettüler,
d) Kollektif gelir; bir halk girişiminden kaynaklanan karlar, özel sektör ortaklığından kaynaklı temettüler.

Turizmi ekonomik boyut üzerinden değerlendirecek olursak sektör, yerel ekonomileri çeşitlendirmede önemli bir etkiye sahiptir. Yoksul ve marjinal alanlar sahip oldukları orijin, kültür, doğal hayatları ve değerleriyle turizm cazibe merkezi haline gelirler, böylece yoksulluk turizmin yarattığı yeni istihdam olanakları ve gelir yaratıcı aktivitelerle azaltılma şansını kazanır. Turist (tüketici) turizm merkezine gelir, yoksulun da içinde yer aldığı yerel halkın ürettiği mal ve servislerden satın alır (tarımsal ürünler, el ürünleri gibi). Turizm sayesindeki direkt ve direkt olmayan istihdam artırımıyla elde edilen gelir, yerel halkın gelir yoksulluğunu azaltmada olumlu bir işlev görmektedir. Buna ek olarak, turizmin yarattığı istihdam sahaları, küçük-ölçekli iş fırsatlarıyla, yüksek oranda kadın işgücüne istihdam şansı yaratmaktadır. Kadınlar yoksulluğa maruz kalan en önemli gruplardan birini oluşturduğundan, turizm yoksulluğu azaltmada önem kazanır (Shitundu, 2003: 16). Bu noktada turizm sektörü sadece kadın işgücüne değil; genç, kalifiye olmayan işgücü, tarımsal sektörde çalışanlar gibi kırılgan yerel halka turizmin sağladığı işgücü imkânlarından yaralanma fırsatı sunar ve böylece geçimlik stratejilerine katkıda bulunur. Bütün bu ekonomik olumlamalara rağmen turizm ve yoksullukla ilintili yapılan araştırmalarda görülmüştür ki turizmden elde edilen dönemsel kazançlar hane halkında sadece bir ya da birkaç çocuğun okul ücretlerini karşılamada yarar sağlamaktadır. Buna ek olarak sürdürülebilir kolektif gelir ve başarı örneklerine kolektif gelir başlığı altında çok az rastlanmaktadır (Ashley, 2000a: Shah, 2000). Bu noktada turizm sektörünün yoksul üzerindeki negatif ekonomik etkilerini şu şekilde sıralamak mümkündür; enflasyon, arazi marketlerinin yabancılar tarafından ele geçirilmesi, turizm endüstrisinin gelişimi için yoksul arazinin kamulaştırılması, yüksek turizm işlem maliyetleri, yoksul girişimcilerin endüstriye giriş engelleri: bilgi, iletişim, yoğun pazarlama. Bu problemler yerel ölçekte yoksulun ekonomik fırsatlarını eriten olgular olarak değerlendirilmektedir (Shah, 2000).

Turizmin Yoksula Yönelik Sosyal Etkileri: Turizm kalkınmasında turizm merkezi için gerekli olan altyapı, ulaşım, iletişim, sağlık, su, atık, enerji gibi hizmet alanlarının yaratılması ve etkinliğinin arttırılması, yoksul halk için de elzem olan ihtiyaçlara çözüm bulma imkânı yaratmaktadır (YYTO, 2004b). Turizm kalkınması yoksulun yaşam standartlarındaki erişilebilirliklerine cevap verdiği gibi, sosyal sermaye yaratımının hızlandırılmasına öncelik tanımakta ve doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimini güçlendirmektedir. Yerel halk da genellikle turizmin diğer yaşamsal amaçlarına; kültür, kontrol duygusu, sağlıklı yaşam ve savunmasızlık hissinin azaltılması üzerinden pozitif yönde atıfta bulunmaktadır. Burada unutulmaması gereken, turizmin yoksul üzerindeki pozitif ve negatif yaşamsal etkileri durumdan duruma, insandan insana ve zamansal olarak değişmekte olduğudur (Ashley vd., 2000b: 2-3).

Turizm endüstrisinin sağladığı bu sosyal avantajlara rağmen, turizm her zaman yoksulluğu azaltmada etkin olmamaktadır. Bu noktada yoksulun turizm alt-yapısına

erişiminin kısmi olması, yeterli turizm market bilgisinin olmayışı, aktiviteleri koordine edecek organizasyonlardan yoksun olmaları, turizmin yoksulluğu azaltmada eksik görünümü olarak göze çarpmaktadır (Walter ve Mandke, 2002). Bu sayılan engeller itibariyle, yoksulların turizmden elde ettikleri direkt fayda azalmaktadır.

Bütün bu açıklamalara ek olarak, turizmin yoksulluğa olumlu yönde etki edebilmesinin şartları Yunis'in (2005: 4), turizmin yoksulluğu azaltabilmesinin koşulları üzerinden açıklanacaktır: Bunlar;

1. Turizm işletmelerinde yoksullara istihdam sağlamak,
2. Turizm işletmeleri için alınacak olan mal ve hizmetlerin öncelikli olarak yoksullardan temin edilmesi,
3. Turistlere yapılacak olan direkt mal ve hizmet satışlarının yoksullar tarafından yapılması,
4. Turizm işletmelerinin (küçük ya da orta ölçekli) yoksullar tarafında kurulması,
5. Yoksulluğun azaltılması programlarının, turizm gelirleri veya karları üzerinden alınan vergilerden istifade etmesi,
6. Turizm şirketleri veya turistler tarafından, ziyaret edilen yerlerdeki sosyal projelerin (HIV/AİDS) gönüllü olarak desteklenmesi,
7. Yoksul toplumların, turizm yatırımlarından fayda sağlamaları olarak belirtilmiştir.

Turizm sektörünün yoksulluğu azaltmada, yoksula sağladığı avantaj ve dezavantajlı yönler incelendikten sonra çalışmada sıra yoksulun sağlanan turizm olanaklarından faydalanabilmesinin önündeki engeller, bu engellere yönelik çözüm önerileri tartışmalarına gelmektedir. Aşağıdaki tablo yoksulun turizme katılımıyla ilintili önemli ipuçları sunmaktadır.

Genel bir çıkarsama yapılacak olunursa, Yoksul-Yanlı Turizmin ortaya çıkışı turizmin yoksulluğu azaltmada araç olabilmesi adına gerçekleştirilmesi ve atılması gereken birçok yeni adım olmasından kaynaklanmaktadır. Önemle belirtilmesi gereken bir husus, açıklamalardan da anlaşılacağı üzere yoksulun turizmden net fayda sağlayabilmesinin yollarının ulusal hükümetler tarafından sağlanması gereğidir. Bu noktada, Yoksul-Yanlı Turizm Ortaklığı'nın (2004a) yayınladığı raporun şu sözleri önem arz etmektedir, "*Turizm ekonomik kalkınma ve yoksulluk için bir şifa kaynağı değildir; turizmle kalkınma birçok sorunla karşı karşıyadır*." Görüldüğü üzere yaklaşımın ortaya çıkışındaki en önemli küresel ortaklık dahi, yeni yaklaşımın yoksulluğu azaltmada her derde deva bir çare olmadığının altının çizmektedir.

4. YOKSUL - YANLI TURİZM YAKLAŞIMI

Yoksul-Yanlı Turizmin, yoksulluğu azaltma kapsamında kalkınma söylemiyle güçlü bağları bulunmaktadır. Bu kapsamda, YYT tanımı ve anahtar kavramlarının açıklanması, yoksulluk ve turizmin kritik ilişkisini incelemede önem kazanmaktadır.

YYT yaklaşımı, ST-EP (Sürdürülebilir Turizm-Yoksulluğu Azaltma) BM Dünya Ticaret Örgütü programı ve YYT ortaklığı çerçevesinde açıklanmaya çalışılacaktır. Araştırma işbirliği olan YYT ortaklığının üç kurumsal ortağı bulunmaktadır, bu ortaklar; Uluslararası Sorumlu Turizm Merkezi (ICRT), Uluslararası Çevre ve Kalkınma Enstitüsü (IIED) ve Denizaşırı Kalkınma Enstitüsü (ODI)'dür. YYT ortaklığının, Yoksul-Yanlı turizm tanımı turizm ve yoksulluk ilişkisinde önemli açılımlar sunmaktadır;

> *"Yoksul-yanlı turizm yoksula net yarar sağlayan turizm olarak tanımlanmaktadır. Bu faydalar ekonomik olabileceği gibi; sosyal, çevresel ve kültürel olabilir. Fakat bu tanım turizmin göreceli fayda dağıtımı hakkında bilgi vermemektedir. Bu yüzden yoksul ne zaman turizmden semeresini alacaksa, bu turizm yaklaşımı yoksul-yanlı olarak tanımlanmış olacaktır (burada zenginin yoksuldan daha fazla yarar sağlamasının önemi yoktur). Yoksul-yanlı turizm spesifik bir ürün ya da turizm sektörü değildir. Micro düzeyden makro düzeye birçok ölçekte aktivede bulunan çoğul yerel-paydaşları içermektedir. Bu paydaşlar hükümet, özel sektör, sivil toplumu içerdiği gibi, üretici ve karar verici mercideki yoksulu da kapsamaktadır " (YYTO, 2001:2).*

YYT yaklaşımını diğer turizm anlayışlarından, ayıran fark YYT' nin turizm kalkınma sürecini makro, meso ve mikro süreçler olarak değerlendirmesinden kaynaklanmaktadır. Yaklaşım çözüm önerilerini makro düzeye yönelik sunmakta fakat diğer ölçeklere pozitif etkinin büyüyerek geçeceğini savunmaktadır. YYT sadece sivil toplum örgütü ve onun

Tablo 1: Yoksulun Turizme Katılımı Önündeki Engeller ve Engelleri Aşacak Önlemler

Yoksulun Turizme Katılımı Önündeki Engeller	*Engelleri Aşacak Önlemler*
İnsan sermayesinde yetersizlik	Yoksulu hedefleyen eğitim programlarıyla (özellikle kadınların) istihdam olanaklarının arttırılması
Sermaye, kredi yetersizliği	Mikro-finans olanaklarını arttırılması
Örgütlü formal sektör tarafından dışlanma	Yoksul üretici örgütlerini tanınması ve desteklenmesi
Mekan-Turizm alanına Uzaklık	Göreceli olarak yoksul alanlarda turizm değer ve alt-yapısının geliştirilmesi
Pazar gücü eksikliği	Kültürel miras, doğal hayat, toprak mülkiyet haklarının geliştirilmesi
Düzenlemeler ve bürokrasi	Resmi formalitelerin azaltılması, Az nitelikli iş görenleri kapsamına almayan yasaların revize edilmesi ya da kaldırılması, Turizm yasalarının yoksullar tarafından işletilen sektörleri ve faaliyetleri kapsadığından emin olunması
Turizm pazarına yetersiz giriş	Yerel üreticilerin turistlere doğrudan ulaşmasının sağlanması, erişim yollarına yakın konumlandırılmaları ve küçük ölçekli satıcıların desteklenmesi
Turizm pazarının ihtiyaçlarını karşılamada sınırlı kapasite	Kaliteyi artırmaya yönelik iş destek, arz güvenilirliği, ulaşım bağlantılarının sağlanması
Bağımsız turizmin yerli ve bölgesel düzeyde yetersiz gelişimi	Yerel ve bölgesel turizmin planlama stratejilerine eklenmesi
Devlet desteğinin örgütlü, formal örgütlere yönelmesi	İnformal örgütlerin farkına varılmalı, planlama stratejileriyle desteklenmeli

(**Kaynak:** Ashley vd., 2000b: 4)

temsilcilerinin bir alanı olmamakla birlikte hedefi yoksula net fayda sağlamak olan bütün turizm formların kapsamına almaktadır. Merkezi hükümet, yerel yönetimler, ulus-aşırı örgütler, sivil toplum kuruluşları ortak hareket etmesi gereken paydaşlar olarak nitelenmektedir (Harrison, 2008: 258).

İkincil olarak YYT değerlemesinde ST-EP programı hayati bir öneme sahiptir çünkü bu platform turizm ve yoksulluk arasındaki bağı açıklamada anahtardır. Çevre ve Kalkınma Uluslararası Örgütü (IIED) ve Denizaşırı Kalkınma Enstitüsü (ODİ) programı, 1999 yılında hayata geçirmişlerdir. Programın oluşturulma hedefi; ulus-aşırı ajansların, kalkınma bankalarının var olan ve planlanan aktivitelerinin, politikalarının ve kılavuzlarının, yoksulluk ve turizm arasındaki bağı kalkınmakta olan ülkelerde kurabilmek için gözden geçirmeleridir (YYTO, 1999).

ST-EP' in genel amaçlarını sıralayacak olursak: Bunlar,

a) *İş yaratmaya yönelik ekonomik araçlar,*
b) Eğitim ve toplumu güçlendirmek,
c) Kültür ve mirası korumak,
d) Turizm imkânlarını geliştirmek,
e) Yaşam standardını iyileştirmek,
f) *Çevresel koruma,*
g) Pazarlama ve promosyon olarak sıralanmaktadır.

ST-EP yeni bir turizm çeşidi olmamakla birlikte; turizm olanaklarının yoksullara açılması

konusuna odaklanmaktadır. Programın öncelikli amacı turizmin kalkınmadaki gücünün, yoksulluğu azaltmak üzere kullanılmasının kolaylaştırılmasıdır. Programın kapsamı, hedefleri ve aktiviteleri B.M. Milenyum Zirvesi hedefleri temelinde belirlenmiştir. Programın, Milenyum Zirvesiyle en önemli kesişim noktası, yoksulluğun 2015 yılına kadar azaltılması amacında gözlemlenmektedir. Programın hedef kitlesi Dünyadaki en gelişmemiş ülkeler (özellikle Afrika) ve gelişmekte olan ülkelerde günlük 1$ altında yaşayan yoksul halk olarak belirlenmiştir (DTÖ-STEP, 2011).

Bu noktada, YYT' nin nasıl bir yaklaşım olduğu, hangi karakteristik özelliklere sahip olduğu ya da olmadığı, ST-EP programı ve YYT ortaklığının açıklamalarına ilaveten ve Harrison' un (2008) YYT' nin tanımına yönelik kategorileştirme çabası üzerinden tartışılacaktır.

Tablo 2: Yoksul Yanlı Turizm

Yoksul Yanlı Turizm ….değildir.	*Yoksul Yanlı Turizm ….dır/dir.*
Anti-kapitalist	Yoksulu, ortak fayda sağlamak adına istihdam olanakları ve girişimcilik fırsatları yaratarak kapitalist markete dahil etmektir. Bu da bir anlamda özel sektör temelli ekonomik bir müdahaledir.
Teori veya model	Turizmden yoksula ve diğerlerine net fayda sağlamanın yollarının araştıran bir yaklaşımdır.
Spesifik bir metot	Birçok metot kullanmasına karşın, yoksula yönelik kendine özgü değer zincir ve veri toplama analizi yoktur.
Sadece yoksula yönelik	Yoksul olmayan kesim de turizmden orantısız bir şekilde faydalanabilmektedir.
Sadece bireysel faydaya yönelik	Toplumsal faydaya (su, temizlik, sağlık, eğitim, alt-yapı hizmetleri gibi) yöneliktir.
Sadece açlık ve gelir yetersizlikleriyle ilgili	'yoksulluk': özgürlük, fırsat eşitliği, güç, beceri eğitim konularını da kapsayan geniş bir tanıma sahiptir.

(**Kaynak:** Harrison, 2008: 856)

Bu noktada YYT ile ilintili genel bir değerleme yapılacak olunursa, tablodan da anlaşıldığı üzere, YYT yaklaşımı spesifik bir teori ya da model olmadığı gibi herhangi bir teori ya da modele de bağımlılığı söz konusu değildir. Modernizasyon, az gelişmişlik, statizm ve yeni-liberalizm perspektiflerinden herhangi biriyle ilişkisinin olmadığı vurgulanmaktadır. Bu turizm türü herhangi bir turizm yaklaşımına, yoksula net yarar sağladığı ölçüde benzeşebilmektedir. Benzeşebilmesinin temel öğesi hangi turizm türüne yakın olduğu ile bağlantılı değildir, önemli olan hangi oranda yoksula fayda sağladığıdır (Harrison, 2008: 858). YYT' ye özgü yoksulluk ve yoksulluğu azaltma konusunda; veri toplamada, hedefleme ve analizde bir metot mevcut bulunmamaktadır. Goodwin' in (2006: 1) de belirttiği gibi, yaklaşım turist gelişi, harcamaları, turizmin bölgeye etkisi hakkında çok az ipucu vermektedir.

Bunlara ek olarak, YYT toplumda sadece en yoksul kesime yönelmemektedir. Yaklaşım; elinde çok az değer ve beceri olan yoksulun, ticari sektöre katılmak ve ulaşmak için bir aracı olmasının ötesinde, yoksul olmayan kesime yönelik olarak da birçok faydaya sahiptir (Ashley vd., 2006). Yoksul ve yoksul olmayana fayda noktasında ki en önemli özellik; turizm dinamiğinin yoksul yanlı olmasının, yoksulun turizmden pay almaya başladığı ya da başlayacağı süreçte ortaya çıkmasından kaynaklanmaktadır. YYT ile ilintili detaylı açıklamaların ardından; Harrison'un (2008: 858) ifadeleri YYT' nin küresel ölçekte duruşunu sergilemekte kritiktir;

> *"YYT anti-kapitalist değildir; kapitalist market ekonomide istihdam, girişimci fırsatlar ve kolektif fayda sağlamayı amaçlamaktadır. Adilane ticaret gibi; bu da özellikle özel sektöre dayalı bir market müdahalesidir. YYT ortaklığı yayımladığı raporlarda yeni-liberal yapıları kabul etmekte ve var olan turizm endüstrisini daha yoksul-yanlı yapmaya çabalamaktadır."*

Bu noktada YYT' nin yeni bir turizm formu olmadığı aşikârdır. Goodwin' in (2008: 58) de söylemiyle "var olan turizm küresel ölçekte nasıl yoksul-yanlı olacaktır" sorusun cevabı bir ikilem olarak kalmaktadır". YYT yabancı sermaye değiş-tokuşuna, yeni-liberal turizm gündeminde önem veren bir yapıya sahiptir. Önerilen yeni politikalar yoksulun bu sermayeden pay almasının önünün açılması hedefini taşımaktadır. YYT' nin bir diğer hedefiyse yoksul ve özel sektör ortaklığını pekiştirmektir; bunun altında yatan düşünceyse özel sektörün turizm bilgisi ve markete erişebilirliğindeki öncelikten kaynaklanmaktadır. Bu temelde, ulus-üstü ajans ve örgütlerin yoksul yanlı turizme yönelik girişimleri, yoksulluk ve turizm arasındaki ilişkiyi nasıl tanımladıkları temelinde irdelenecektir.

4. 1. Yoksul Yanlı Turizme Yönelik Küresel Girişimler

1990'lardan sonra birçok ulus-üstü kurum ve örgüt, turizmi yoksulluğun azaltılmasında bir araç olarak görmeye başlamıştır. Dünya Ticaret Örgütü'nün yanı sıra Pasifik Asya Seyahat Birliği (PATA), yoksulluğu azaltmak için turizmi destekleme çabalarını aktif hale getirmiştir. PATA yayımlanan bir raporda, 'turizmin; eğitime, toprak reformuna, kadınların güçlendirilmesine ve bilgi teknolojisine olan katkısı ihmal edilmemelidir' görüşünü vurgulamaktadır (De Jong, 2003). 2000 yılında, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı, PPT/STEP projesinin bir öncüsü olarak Nepal'de başlayan 'Kırsal Yoksulluğun Azaltılmasında Turizm' (TRPAP) projesine destek olmuştur. Birleşmiş Milletler Ajanslarına ek olarak; Devlet Kalkınma Yardımı Ajansları olan; Birleşik Krallık Denizaşırı Kalkınma Enstitüsü, Hollanda Yardımlaşma Kurumu (SNV) ve İskandinav devletleri turizmin geliştirilmesi ile ilgili araştırmaları teslim almışlardır (Muqbil, 2002: 1).

Bütün bu kuruluşların turizmle bağlantılarına rağmen, uluslararası düzeyde turizm ve yoksul yanlı söylemle en güçlü bağları bulunan kuruluş, Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü'dür. Turizm ve yoksulluk üzerine çabaları turizmin yoksulluğu azaltma üzerindeki etkisini vurgulamada son derece önemlidir. Dünya Turizm Örgütü (DTÖ), Birleşmiş Milletlerin turizm alanında uzmanlaşmış uluslararası önemli bir kuruluşudur. Ulus-ötesi kuruluş öncelikli amaç olarak turizm sektörüyle ekonomik gelişmenin dinamiğini yakalamaya çalışmakta, bir yandan da yoksulluğu azaltma konusunda yoksul yanlı stratejilere hizmet etmektedir. DTÖ, hükümetlere yoksulluk savaşına daha uygun bir yönetim modeli kapsamında turizmle yoksulluğu azaltmaya ilişkin önerilerde bulunmaktadır; önerilen politikaların bazıları şu şekilde özetlenebilir;

a) Ortaklıklar: Turizm yoluyla yoksulluğun azaltılması konusunda hükümet, sivil toplum ve özel sektör arasında ortaklıklar geliştirilmelidir.

b) Adil dağılım: Turizm kalkınma stratejilerinin daha adil mal ve hizmet dağılımına odaklanvması sağlanmalıdır.

c) Yerel Hareket Etmek: Ulusal politikalar desteğiyle yerel ölçekte eylemlere odaklanılmalıdır.

d) Yetkilendirmek: Yoksulun bilgiye erişiminin ve kararları etkilemesinin yolları yaratılmalıdır.

e) İnsan Hakları: Her türlü sömürü ve ayrımcılığın, turizm sektöründe engellenmesi sağlanmalıdır.

DTÖ genel programı, az gelişmiş ülkeler

yararına turizm etkisini maksimum düzeye çıkaracak faaliyetler dizisini içermektedir. Yoksulluk ve turizme yönelik, 2002'den bu yana birçok rapor yayımlanmıştır. Bu raporlardan bazıları şu şekilde sıralanmaktadır; 'Turizm ve Yoksulluğu Azaltma (2002), Turizm ve Yoksulluğu Azaltmaya Yönelik Eylem Planları (2004), Turizm Yoluyla Yoksulluğu Azaltma-Başarı Örnekleri (DTÖ, 2010). DTÖ' nün yoksul yanlı gündeminde dikkat çeken en önemli program ST-EP (Sürdürülebilir Turizm-Yoksulluğu Kaldırılması Girişimi) programı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu program daha öncede belirtildiği üzere uzun vadeli sürdürülebilir kalkınma; sosyal, ekonomik, ekolojik hedeflerine odaklanmaktadır. Özelde hedef kitle, günde bir doların altında yaşayan yoksul halka yönelik eylem planları hazırlamaktır (DTÖ, 2005).

Scheyvens (2007: 244) bu noktada STEP programını şu sözlerle eleştirmektedir; "DTÖ'nün turizmle sektörünü kullanarak yoksulluğu azaltma söylemleri göz boyamaktan ibarettir, ulus-üstü örgütün temel amacı turizmle ekonomik büyümenin sağlanmasıdır." Son söz olarak, DTÖ yoksulluğu azaltmada sıraladığı argümanlar yerel ölçeklidir, ulusal ölçekte değişim vurgusu göz ardı edilmektedir.

5. YOKSUL YANLI TURİZME ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

Ulus-ötesi kuruluşların YYT yaklaşımı, yoksulluğu azaltma söylemine yönelik geniş ve bütünsel bir bakış açısı sergilemektedir. Birçok ekonomik olmayan fayda bu yeni turizm algısıyla vurgulanmaya başlanmıştır; bu faydalardan bazıları; kolektif yarar, kapasite artırımı, eğitim ve yetkilendirme, sosyal ve kültürel etkiler ve katılımı desteklemedir (Ashley ve Roe, 2002).

Ancak bu noktada unutulmaması gereken, YYT tanımlarından da hatırlanacağı üzere yaklaşım anti-kapitalist bir düşünce üzerine inşa edilmemektedir. Yoksul Yanlı Turizm Ortaklık raporlarında da belirtildiği gibi, yeni-liberal yapılar kabul edilmekte ve bu küresel politik süreç içerisinde turizmin daha yoksul yanlı olmasının önünün açılması tartışılmaktadır. YYT' nin anahtar kavramlarından bahsederken yaklaşımın bir teori ya da modele bağlı olmadığı belirtilmiştir. Ancak yoksul-yanlı turizm söylemini vurgulayan ulus-aşırı örgütlerin temel retorikleri liberal söylem üzerine kilitli durumdadır. Dünya Ticaret Örgütü gibi, küresel örgütler, esas hedefleri olan turizmle ekonomik büyüme stratejilerini, yoksul yanlı bir söyleme entegre ederek daha önce yoksulluğu azaltmada ulus-aşırı örgütlere yöneltilen eleştirilerin önünü kapatma çabası içerisindedirler. Çalışma kapsamında, yoksulluğun ulus-aşırı örgütlerin politika önerileri ile 1980-1990 yapısal uyarlanma döneminde daha da içinden çıkılmaz bir hal aldığı görülmektedir (Zabcı, 2006: 112). Bir diğer değerleme ortaklık düşüncesiyle ilintili yapılacak olursa, yoksulluğu azaltmada yoksul-yanlı turizm vurgusu kendini ortaklık fikri üzerinden tanımlamaktadır. STK, özel sektör, yerel, ulusal hükümetler ve ulus-aşırı örgütlerin turizmle yoksulluğu azaltmada paydaş oldukları açılımları yaklaşım kapsamında yer almaktadır. Ancak temel sektör olarak özel sektöre dikkat çekilmekte, özel sektör temelli ekonomik müdahalelerle yoksulun ekonomik sisteme dahil edilebileceği fikri üzerinde durulmaktadır.

Burada belirtilmesi gereken nokta, yoksul-yanlı turizm söyleminin özellikle gelişmekte olan ülkeler için iyimser bir senaryo olarak sunulmasıdır, ancak gözden kaçırılmaması gereken konu yaklaşımın uygulamada aksaklıklarla karşılaşmakta olduğudur. En önemli aksaklıksa sermaye birikim sürecinde küresel dinamiklerin genelde ulus-aşırı girişimlerden yana olmasından kaynaklanmaktadır. Yoksulun turizme katılmasının teşvik edilmesi, önündeki yasal, bürokratik engellerin kaldırılması, devlet tarafından desteklenmeleri önerileri iyimser atılımlar olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu rekabetçi ortamda sermaye avantajlı durumdadır ve karlı görmediği alandan çekilme serbestliği çok fazladır (Simon and Duncan, 1988: 62-64). YYT mantığı kapsamında, turizmle yoksulluğu azaltmada güçlü şirketlerin kardan ziyade, yoksulu desteklemeyi seçmelerinin nasıl sağlanacağı bir ikilem olarak kendini göstermektedir. YYT yaklaşımında, eğer yapısal değişimler yapılmaz ise, yoksulluğu azaltma ümitleri gelişmekte olan ülkeler için sonuçsuz kalacaktır. Yapısal değişimlerden kasıt, yaklaşımın öncelikle ulusal hükümetlerce içselleştirilmesi sürecinden geçmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler temelinde, net fayda-zarar

analizlerinin yapılması, turizm dinamiğiyle yoksulluğun azaltılması gerekli pilot yoksul kesimlerin tespiti ve öncelik hedeflerinin belirlenmesi gereklidir. Harrison (2008)'nın da belirttiği gibi

> *"YYT yaklaşımı yapısal değişim ihtiyacına yönelmeden, zenginliği ve kaynakların yeniden dağıtımını adil bir şekilde sağlamadan, yeni-liberal yaklaşımı benimsemiş ve uluslararası kapitalist turizm sistemine yönelmiştir. Bu formasyona bütünleşik çözümler geliştirilmediği taktirde yoksul için çok az kaynak mevcut olacaktır".*

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Turizm sektörü stratejik bir şekilde yönetilebildiği takdirde yoksulluğu azaltmada etkin bir araç olabilmesinin ötesinde, birçok farklı yoksulluğu azaltma programının (istihdam yaratımı, kapasite artırımı, eğitim vb.) tamamlayıcısı olabilir. YYT yaklaşımı çerçevesinde yoksulluğu azaltmaya yönelik bir dizi olumlu adım mevcuttur; ilk olarak yoksulluk algısı artık sadece gelir yoksulluğu çerçevesinde tanımlanmamaktadır. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri olan sosyal, çevre, kültür boyutları temelinde de yoksulluğu azaltma stratejileri tartışılmaktadır. İkincil olarak, YYT ortaklık tanımlarından hatırlanacağı gibi, yaklaşım kavramsal olarak geniş bir yoksulluğu azaltma boyutunu ortaya koymaktadır. Bireysel fayda yerine toplumsal faydaya; gelir yetersizliklerine ek olarak da yoksulluğun insani ve sosyal boyutları olan özgürlük ve fırsat eşitliği kavramlarına atıfta bulunmaktadır. Bu kavramlara ek olarak BM ST-EP programı ve DTÖ turizm rapor ve önerileri; adil dağılım, insan hakları, yaşam standartlarını iyileştirme, eğitimle toplumu güçlendirme, yetkilendirme, katılım gibi söylemlere yer vermektedir. Pozitif yöndeki gelişmeler üzerinden değerleme yapılacak olunursa, yoksulun yetkilendirilmesi, politika oluşturma süreçlerine dahil edilmesine yönelik gelişmeler, yoksula avantaj oluşturmaktadır. Bu doğrultuda yoksulun kendi bölgesinde söz sahibi olmasının önü açılmakta ve aidiyet duygusunu perçinlemektedir. Ancak turizmin yoksulluğu azaltma üzerinde 'yoksul yanlı söylemle' uyumlu pozitif bir dinamiğin oluşturabilmesi, yaklaşım üzerinde bir dizi eksikliğin giderilebilmesine bağlıdır. Yaklaşımın esas hedefi 'yoksula ve diğerlerine' yani yoksul olmayan kesimi de dahil ederek, net fayda sağlamın yollarını araştırmak olarak tanımlanmaktadır.

Bu doğrultuda öncelik yoksulun turizmden fayda ve çıkarımlarının önünün açılması olarak belirlenmelidir. Yoksul olmayan kesimin turizmden orantısız bir şekilde faydalanmasının yolunu tıkayacak özel önlemler üzerinde ilerlemeler kaydedilmelidir. Bir diğer eksiklik, yaklaşımın yoksulluğu azaltmaya yönelik kendine özgü değer zinciri ve veri toplama analizlerin bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Yoksulun kim olduğunu bilmeden, kimlere yönelik strateji geliştirileceğinin rastgele yöntemlerle yapılması, baştan yaklaşımın atıl sonuçlar doğurmasına sebebiyet verecektir. Bunlara ek olarak, ulusal düzeyde turizm sektörü hala ekonomik gelişmenin bir unsuru olarak değer kazanmakta, yoksulluğu azaltmakta bir araç olarak algılanmamaktadır. Öncelikli olarak turizmin yoksulluğu azaltabileceği görüşü merkezi ve yerel politika oluşturucular tarafından yerel, bölgesel, ulusal düzeyde benimsenmelidir. Küresel düzeyde oluşturulan 'yoksul yanlı turizm' söylemleri, ulusal bazda içselleştirilmediği sürece küresel bir dayatma olarak algılanması kaçınılmazdır. Son olarak, yoksulluğu azaltmanın, farklı bir turizm yaklaşımı geliştirilerek aşılacağını beklemenin iyimser bir yaklaşım olduğu açıktır, turizm sektörü yoksulluk alanında yoksula odaklı doğru stratejilerle uygulandığı takdirde, diğer yoksullukla mücadele politikalarına katkı sağlayabilecektir.

KAYNAKÇA

Ashley, C. (2000a). "The Impacts of Tourism on Rural Livelihoods: Experience in Namibia", *ODI Working Paper,* London: ODI, No. 128, 1-34,

Ashley, C., Boyd, C. ve Harold, G. (2000b). "Pro-Poor Tourism: Putting Poverty At the Hearth of the Tourism Agenda", *Natural Resource Perspectives Report,* March 2000, No. 51, 1-6.

Ashley, C., Roe, D. ve Harold, G. (2001). "Pro-Poor Tourism Strategies; Making Tourism Work For The Poor: A Review of Experience", *Pro-Poor Tourism Report,* No.1, 1-64.

Ashley, C. (2006). "Participation By the Poor in Luang Prabang Tourism Economy: Current Earnings and Opportunities of Expansion", *Working Paper 273,* London: Overseas Development Institute.

Ashley, C. ve Roe, D. (2002). "Making Tourism Work for the Poor: Strategies and Challenges in Southern Africa", *Development Southern Africa,* 19 (1), 61–82.

Birleşmiş Milletler (BM) (2004). A More Secure World: Our Shared Responsibility, Report of the High-level Panel of Threats, Challenges and Change. UN Publications.

DB (2000/2001). **World Development Report, Attacking Poverty**, Washington D.C: World Bank.

DB (2001). **Comprehensive Development Framework: Meeting the Promise?,** CDF Secretariat.

De Jong, P. (2003). "PATA: Harnessing Travel and Tourism as a Leading Force for Poverty Reduction", *Paper Delivered at the Second Global Summit on Peace Through Tourism,* Geneva, 4-9 February.

DTÖ (2005). *Sustainable Tourism-Eliminating Poverty (ST-EP): An Overview*, T. Sofield and J. Bauer, **Sustainable Tourism Cooperative Research Centre** (Australia 2005).

DTÖ (2010). *Report of the World Tourism Organization to the United Nations Secretary,* General in Preparation for the High Level Meeting on the Mid-Term Comprehensive Global Review of the Programme of Action for the Least Developed Countries for the Decade 2001-2010, WTO Publications.

DTÖ-STEP (2011). *"Overview and Mission, ST-EP Stands for Sustainable Tourism for Elimination of Poverty",*< http://www.unwtostep.org/> (01.21.2011)

Gibbon, P. D. (1992). "The World Bank and African Poverty 1973-91", *Journal of Modern African Studies,* 30 (2), 193-220.

Gilbert, A.(1997). "Work and Poverty during Economic Restructuring", *IDS Bulletin,* 28 (2), 24-34.

Goodwin, H. (2006). *Community Based Tourism: Failing to Deliver*, 61, Brighton: Institutte of Development Studies.

Harrison, D. (2008). "Pro-poor Tourism: A Critique", *Third World Quarterly,* 29(5), 851-868.

Uluslararası İşçi Örgütü (ILO) (2006). **Preface to Social Dialogue and Poverty Reduction Strategies**, (ed.) G.J. Buckley and G. Casale, Geneva: ILO Publication.

Kakwani, N. ve Ernesto, M. P. (2000). "What is Pro-poor Growth?", *Asian Development Review,* 18 (1), 1-16.

Muqbil, I. (2002). "Asian Development Bank Signals Funding Pull and Visa Push", *Travel Impact Newswire,* New Edition 15, Wednesday, April 10, 2002.

Norton, A. ve Foster, M. (2001). "The Potential of Using Sustainable Livelihoods Approaches", *Poverty Reduction Strategy Papers*, (London: ODI).

Plüss, C. ve Backes, M. (2002). Red Card for Tourism? 10 Principles and Challenges for a Sustainable Tourism Development in the 21st Century, Freiburg: DANTE (NGO Network For Sustainable Tourism Development).

Scheyvens, Regina (2007), "Exploring the Tourism-Poverty Nexus". *Current Issues in Tourism,* 10 (2), 231-254.

Shah, K. (2000). "Tourism, the Poor and Other Stakeholders: Asian Experience", *ODI Fair-Trade in Tourism Paper*, London: ODI.

Shitundu, J. ve Luvanga, N. (2003). "The Role of Tourism in Poverty Alleviation", *Tanzania Research Report, Repoa Publications,* (3)4, 1-62.

Simon, D. ve Goodwin, M. (1988). **The Local State and Uneven Development: Behind the Local Government Crisis**, Polity Press: Basil Blackwell.

Storey, D, Bulloch, H. ve Overton, J. (2005). "The Poverty Consensus: Some Limitations of the Popular Agenda", *Progress in Development Studies,* 5 (1), 30-44.

Walter, J. ve Pallavi, M. (2002). Exploration of the National Policy Issues Related to the Use of Tourism Development in Poverty Reduction in Southeast Asia, Conference Proceedings, Tourism in Asia, Hong Kong Polytechnic University, Hong Kong.

Yoksul Yanlı Turizm Ortaklığı (Pro Poor Tourism Partnership) (1999). "Sustainable Tourism and Poverty Alleviation Study", *A Report to the Department for International Development,* ODI publications.

YYTO (2001). "Pro-Poor Tourism Strategies: Making Tourism Work for the Poor", *A Review of Experience,* ODI publications.

YYTO (2004a). "Pro-Poor Tourism Projects",*PPT Info Sheets,* Sheet No (12).

YYTO (2004b). "Tourism and Poverty Reduction: Making the Links", *PPT Info Sheets,* Sheet No (3).

YYTO (2004c). "Tourism in Poverty Reduction Strategy Papers", *PPT Info Sheets,* Sheet No (9).

YYTO (2011). What is Pro-poor Tourism? < http://www.propoortourism. org.uk/what_is_ppt. html> (16.01.2011)

Yunis, E. (2005). "Tourism enriches? Poverty Reduction", *Tourism and Social Corporate Responsibility,* Presentation on 16 June 2005, Wageningen University, Netherlands.

Zabcı, F. (2006). "A Poverty Alleviation Programme in Turkey: The Social Risk Mitigation Project", *South East Europe Review,* 9(1), 109-127.